

Právo a podnikání 2/2012

Newsletter

Téma vydání 2|2013: Rekodifikace civilního práva I. část
Obecný výklad

V příštím vydání v dohledné době připravujeme:

Rekodifikace civilního práva II. část (Hlavní změny v oblasti obchodního práva včetně obchodních korporací a změny v oblasti daní)

S ohledem na rozsah rekodifikace civilního práva jsme se rozhodli rozdělit výklad do dvou vydání našeho newsletteru, přičemž v tomto vydání se budeme zabývat obecnými otázkami rekodifikace, jako je nová systematika základních kodexů, nové pojmy a zásadní novinky ovlivňující civilní právo jako celek. V příštím čísle se potom budeme věnovat změnám v oblasti obchodního práva a práva obchodních korporací a dále změnám v oblasti daní.

Nová systematika civilního práva

Především je třeba zmínit, že v současné době ještě stále není jasné, zda nová právní úprava v oblasti civilního práva bude skutečně účinná a aplikovatelná počínaje dnem 1.1.2014 či nikoliv. Nicméně zachování zmíněného data účinnosti se jeví jako velmi pravděpodobné a dále již není možné vyčkávat, proto si touto cestou dovoluujeme upozornit na nejdůležitější změny, které rekodifikace civilního práva s největší pravděpodobností přinese od 1.1.2014.

Na prvním místě je to právě sloučení občanského, obchodního a rodinného práva do jednoho kodexu (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále v textu jen „NOZ“), čímž se sleduje odstranění duplicity některých ustanovení a také s tím spojených výkladových nejasností. Nově tedy bude existovat NOZ jako jednotný základ civilní právní úpravy s tím, že specifika v oblasti obchodních vztahů jsou řešena „průběžně“ v rámci NOZ u jednotlivých právních institutů, typů smluv apod. Rodinné právo bylo potom zařazeno do NOZ jako poměrně svébytná úprava zejména z důvodu právní čistoty, aby byla pokud možno zachována celistvost NOZ jako základu civilního práva.

Naopak dochází k vydělení právní úpravy obchodních korporací (obchodní společnosti a družstva) do samostatného zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, (dále v textu jen „ZOK“) který upravuje „technické“ detaily jednotlivých typů korporací. Je však třeba myslet na to, že NOZ upravuje obecný základ právnických osob, který se zásadně vždy uplatní podřídně rovněž na obchodní korporace, a to až na určité výjimky.

Dále je třeba zmínit, že zůstává separátní úprava pracovněprávních vztahů v rámci zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, neboť nakonec převládl názor, že jde o natolik specifické vztahy, že nebudou součástí NOZ.

Zůstává rovněž oddělena problematika mezinárodního práva soukromého, která bude upravena v rámci nového zákona č. 91/2012 Sb., kde bude specificky řešena úprava civilních vztahů s mezinárodním prvkem (určení rozhodného práva a příslušnosti soudů apod.).

Obecně je možné říci, že nová právní úprava, a zejména potom NOZ, překonává socialistický náhled na civilní právo a znamená návrat k důrazu na svobodnou vůli jednotlivce a na jeho odpovědnost za jeho blaho a vůbec za vše, co může ovlivnit. To se projevuje v mnoha ohledech, zjednodušeně řečeno např. v tom, že se v daleko větší míře připouští možnost odchylky od zákonné úpravy, bude možné se dopředu ve značném rozsahu vzdát nároků, rozšiřuje se variabilita nakládání s majetkem a řešení nejrůznějších situací, bude větší volnost při smluvních ujednáních, zužuje se prostor pro formální důvody neplatnosti či nevymahatelnosti nároků a v případech, kdy soudy i přes značný rozsah nové právní úpravy (jenom NOZ má přes 3000 paragrafů) nenaleznou vodítko pro řešení sporů, budou rozhodovat podle principů spravedlnosti a principů tak, „...aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností“. Ruku v ruce s tím jde potom daleko větší důraz na odpovědnost jednotlivců za to, co je možné ovlivnit, tedy každý si bude muset dvakrát rozmyslet, než něco udělá, podepíše, ale i zanedbá či podcení apod. To se projevuje např. v tom, že mlčení může být za určitých okolností považováno za souhlas s návrhem smlouvy, pasivita může v daleko větší míře znamenat ztrátu nároků apod.

Samozřejmostí ovšem je zachování již zavedené ochrany slabší strany v civilních vztazích, jako je tomu např. při ochraně spotřebitele, ochraně zaměstnance, ochraně rodiny, nezletilých a nemohoucích apod.

Struktura NOZ a ZOK

S ohledem na celkovou změnu filosofického základu NOZ se mění i struktura zákoníku, kdy se postupuje od obecného ke konkrétnímu, za obecnou částí se prioritně upravují rodinné vztahy, absolutní majetková práva a následují závazky ze smluv, dále závazky z deliktů a následují závěrečná a přechodná ustanovení. Konkrétní zkrácená struktura NOZ je následující:

Obecná část:

- i. Předmět úpravy
- ii. Osoby (fyzické, právnické, spotřebitel, podnikatel)
- iii. Zastoupení (smluvní, zákonné)
- iv. Věci a jejich rozdělení (věc, součást a příslušenství, cenný papír)
- v. Právní skutečnosti (právní jednání, právní události, promlčení a prekluze)

Rodinné právo:

- i. Manželství (vznik, povinnosti a práva, zánik)
- ii. Příbuzenství a švagrovství (poměry mezi rodiči a dětmi a jinými příbuznými)
- iii. Poručenství a jiné formy péče o dítě (poručenství, opatrovnictví, pěstounství, ústavní výchova)

Absolutní majetková práva:

- i. Všeobecná ustanovení
- ii. Věcná práva (držba, vlastnictví, spoluvlastnictví, věcná práva k věci cizí, správa majetku apod.)
- iii. Dědické právo (dědické právo, pořízení pro případ smrti, odkaz apod.)

Relativní majetková práva:

- i. Všeobecná ustanovení (vznik závazků, smlouvy, změny, zajištění apod.)
- ii. Závazky z právních jednání (konkrétní smluvní typy)
- iii. Závazky z deliktů (náhrada majetkové a nemajetkové újmy, bezdůvodné obohacení, jednatelství bez příkazu apod.; **mimo jiné také zneužití a omezení soutěže, včetně nekalé soutěže**)

Závěrečná a přechodná ustanovení:

- i. Ustanovení společná
- ii. Ustanovení přechodná a závěrečná

Zkrácená struktura ZOK je potom následující:

Obchodní korporace:

- i. Obecná ustanovení (založení korporace, kapitál, orgány, zrušení a zánik apod.)
- ii. Veřejná obchodní společnost
- iii. Komanditní společnost
- iv. Společnost s ručením omezeným
- v. Akciová společnost
- vi. Družstvo

Ustanovení závěrečná a přechodná

Zavedení nových pojmů

Na tomto místě je vhodné upozornit na nové pojmy, které by měly v odborné, ale i laické, mluvě nahradit některé „překonané“ stávající výrazy.

Platí zásada, že nové pojmy mají zajistit přehlednost (rozlišitelnost smluvních typů a institutů) v právních předpisech, soudních rozhodnutích a správních aktech, přičemž není ovšem nezbytně nutné je využívat i v praxi. Bude to pravidlem za situace, kdy budou zapojeni odborníci, nicméně pokud bude např. smlouva o úplatném užívání zemědělských pozemků označena jako nájemní nebo jen jako smlouva, a přesto bude patrné, jaká je vůle jednajících osob, tak půjde o platnou pachtovní smlouvu, přestože nebude takto výslovně označena a smluvní strany nebudou označeny jako propachtovatel a pachtýř a namísto pachtovného se bude hovořit o nájemném. Jinak řečeno vůle osob se bude i nadále vždy zjišťovat z konkrétního obsahu písemných a ústních jednání, nikoliv pouze z formálních výrazů.

Právní osobnost (dosud způsobilost mít práva a povinnosti): vzniká přirozeně narozením

Svéprávnost (dosud způsobilost nabývat práva a povinnosti): je nabývána postupně dospíváním

Zletilost: nově označuje pouze samotný fakt dovršení věku 18 let, jinak nabytí způsobilosti mít práva a zavazovat se se označuje jako výše zmíněné nabytí svéprávnosti.

Korporace: nový obecný pojem zavedený pro společenství osob vytvářející právnickou osobu

Spolek (dosud sdružení): samosprávný a dobrovolný svazek alespoň tří osob založený pro naplňování společných zájmů jeho členů; v podstatě jde o spolkové právo ve smyslu dnešních sdružení s právní subjektivitou podle zákona č. 83/1990 Sb.

Fundace (nadace a nadační fond): právnická osoba tvořená majetkem (na rozdíl od korporace) vyčleněným k určitému účelu

Ústav: právnická osoba ustanovená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky využívající osobní i majetkové složky

Obchodní závod nebo jen závod (dosud podnik): organizovaný soubor jmění (majetek i závazky), který podnikatel vytvořil a který z vůle podnikatele slouží k provozování jeho obchodní činnosti; obchodní závod je věcí podle NOZ

Pobočka (dosud organizační složka podniku): taková část závodu, která vykazuje hospodářskou a funkční samostatnost a o které podnikatel rozhodl, že bude pobočkou

Odštěpný závod (dosud stejný): pobočka zapsaná do obchodního rejstříku

Právní jednání (dosud právní úkon): jednání, které vyvolává následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i následky spojené s takovým jednáním plynoucí ze zákona, dobrých mravů zvyklostí a zavedené praxe stran

Rozhrady: překážky v terénu (přirozené i umělé) oddělující pozemky, jako jsou ploty, meze, cesty, vodní toky apod.

Závdavek: je věc poskytnutá druhé straně nejpozději před uzavřením smlouvy jako důkaz uzavření smlouvy a zároveň garance jejího splnění

Závazek (dosud závazkový vztah, někdy zaměňováno s dluhem): označuje právní vztah, v rámci kterého mají strany práva a povinnosti

Dluh: konkrétní povinnost poskytnout konkrétní plnění (peněžité i nepeněžité)

Zajištění dluhu X utvrzení dluhu: zajištění je pouze to, co je způsobilé věřiteli poskytnout jiný zdroj uspokojení jeho pohledávky (zástava, ručení, zajišťovací převod práva), naproti tomu utvrzení dluhu pouze zvyšuje jistotu věřitele ohledně splnění daného dluhu dlužníkem (smluvní pokuta, uznání dluhu)

Předkupník: osoba oprávněná z předkupního práva

Koupěchtivý: třetí osoba jako potenciální kupující za situace, kdy je sjednáno předkupní právo

Služebnost: druh věcného břemene (rozdílejí se reálná břemena a služebnosti), které se od reálného břemene odlišuje pasivitou vlastníka věci, který je na základě služebnosti povinen ve prospěch oprávněné osoby (určené buď konkrétně, či prostřednictvím věci, které služebnost svědčí) něco trpět (právo cesty, čerpání vody apod.) nebo se něčeho zdržet (závazek nezvyšovat stavbu, nestínit apod.); služebnost je možné vydržet

Reálné břemeno: druh věcných břemen, která se vyznačují tím, že zavazují vlastníka služebné věci k tomu, aby ve prospěch jiné osoby něco aktivně konal, poskytoval jí nějaký užitek (např. část úrody apod.); reálné břemeno není možné vydržet

Výprosa: přenechání věci půjčitelem k bezplatnému užívání výprosníkovi bez ujednání doby a účelu, kdy je výprosník povinen kdykoliv na žádost věc vrátit/ukončit užívání; zpravidla půjde o mlčky vědomě trpěné užívání části pozemku jako cesty apod.

Výpůjčka: přenechání nezužitelné věci půjčitelem k bezplatnému dočasnému užívání, kdy je dohodnuta doba výpůjčky (např. bezplatné poskytnutí automobilu nebo PC)

Nájem (stejně jako dosud, jen nově se vyděluje pacht): přenechání věci pronajímatelem k dočasnému užívání nájemci za dohodnuté nájemné

Pacht: přenechání věci propachtovatelem k dočasnému užívání a požívání pachtýři za sjednané pachtovné, kde hlavním znakem je možnost přisvojení si plodů, které propachtovaná věc přináší; zpravidla půjde o pacht zemědělských pozemků nebo podniku či části podniku

Zápůjčka (dosud půjčka): na základě smlouvy o zápůjčce se zapůjčitel (věřitel) zavazuje poskytnout vydlužiteli (dlužník) zastupitelnou věc (klasicky peníze), aby ji užíval dle svého uvážení a následně vrátil zapůjčitelu věc stejného druhu

Úvěr (stejně jako dosud): poskytnutí peněžních prostředků určité částky úvěrujícím ve prospěch úvěrovaného a úvěrovaný se zavazuje tyto prostředky vrátit a zaplatit úroky

Svévole: pojem v rámci úpravy náhrady škody, kdy škůdce má nějaký subjektivní, ovšem zákonem neospravedlnitelný, důvod pro působení škody (má radost, dobrý pocit, nebo škodí s gustem apod.)

Škodolibost: podobné jako u svévole, pouze s tím rozdílem, že ten subjektivní neospravedlnitelný důvod působení škody je vůči konkrétní osobě (např. škůdce má dobrý pocit, že škodí určité osobě)

Některé zásady a novinky

Smluvní právo obecně/právní jednání:

Neplatnost/zdánlivost jednání. Nově bude kladen větší důraz na průchod práva, což mimo jiné znamená omezení případů absolutní neplatnosti jednání (úkonů), preferování relativní neplatnosti (jen pokud se oprávněný neplatnosti sám dovolá) a v souladu s právní teorií se výslovně zavádí tzv. zdánlivost jednání v těch případech, kdy vůbec o jednání nejde, např. z důvodu nedostatku vůle nebo jejího projevu.

Dodatečné vyjasnění projevu vůle. S výše uvedeným souvisí také to, že za určitých okolností bude možné, aby nesrozumitelné (vadné) jednání bylo dodatečně vyjasněno mezi stranami. Potom se

k původní vadě nepřihlíží a na takové jednání se od počátku hledí jako na bezvadné. Pokud nedojde k vyjasnění, tak by se na nesrozumitelné jednání hledělo jako na zdánlivé (v dnešním pojetí absolutně neplatné).

Přihlíží se k praxi zavedené mezi stranami. Při výkladu projevu vůle se přihlídnou k praxi zavedené mezi stranami v právním styku, k tomu, co právnímu jednání předcházelo, i k tomu, jak strany následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přiřkládají.

V pochybnostech k tíži prvního uživatele výrazu. Připouští-li použitý výraz různý výklad, vyloží se v pochybnostech k tíži toho, kdo výrazu použil jako první.

V obchodních vztazích se výrazům bude přisuzovat ten význam, který zpravidla mají. Jedná se o výkladové pravidlo, které může vyjasnit projev vůle podnikatelů.

Přihlíží se k obchodním zvyklostem, ledaže to odporuje dohodě stran. Při výkladu projevu vůle se bude vždy ze zákona přihlížet k obchodním zvyklostem, což je však možné dohodou vyloučit. Takové ujednání v obchodních smlouvách tedy může být žádoucí.

Elektronická zpráva umožňující zachycení projevu vůle splňuje požadavky písemné formy jednání (úkonu). K platnosti jednání (úkonu) v písemné formě se ovšem vyžaduje podpis. Podpis může být nahrazen mechanickými prostředky (pečeť, razítko, značka) tam, kde je to obvyklé. Nicméně možnost podpisu jednání (úkonu) učiněného elektronickými prostředky upravuje zvláštní zákon (elektronický podpis). Pouhé napsání jména a příjmení nebo obchodní firmy či názvu právnické osoby na konci emailu není elektronickým podpisem, tedy takový dokument/email není možné považovat za podepsaný, tedy nejsou splněny požadavky na platné písemné jednání (úkon). Takové jednání nicméně může splňovat podmínky jiného, než písemného jednání (jinak řečeno emailová komunikace bez elektronického podpisu nemůže mít za následek uzavření písemné smlouvy, ale může např. vyjadřovat dohodu uzavřenou konkludentně).

Změny písemné smlouvy jsou možné zásadně v jakékoliv formě (bezformálnost). Dosud v oblasti obchodních vztahů platilo, že pokud není dohodnuto něco jiného, je možné měnit písemnou smlouvu i ústně. Nyní se zavádí obecné pravidlo v celé oblasti civilního práva nejen pro smlouvy, ale pro jakékoliv jednání (úkon), že pro vyloučení možnosti užití určité formy jednání (např. ústní či konkludentní) se vyžaduje výslovné ujednání stran. Úprava této otázky se tak stane žádanou v oblasti celého civilního práva.

Dělení na soukromé a veřejné listiny. Výslovně se upravuje toto dělení, které je primárně významné z hlediska důkazní síly a nesení důkazního břemene. Každý, kdo se bude dovolávat soukromé listiny, bude v případě sporu prokazovat pravost a správnost takové listiny. Bude-li soukromá listina použita proti osobě, která podle všeho listinu zjevně podepsala nebo proti jejímu dědici či jinému universálnímu nástupci, bude platit domněnka, že pravost a správnost byla uznána (otáčí se důkazní břemeno a nedostatek pravosti a správnosti musí prokázat osoba, která listinu vystavila)

Není-li soukromá listina podepsána, potom ten, kdo se jí dovolává, musí prokázat, že pochází od osoby, o níž to tvrdí. To se bude týkat zejména veškeré elektronické komunikace bez elektronického podpisu. Pokud odesílatel zpochybní, že email odeslal, musí adresát prokázat, že dostal email právě od odesílatele.

Domněnka doručení zásilky. Dosud bylo sporné, zda je možné podobné ustanovení platně sjednat mezi stranami, což bylo řešeno v rámci judikatury Nejvyššího soudu v neprospěch takové možnosti. Nově bude platit domněnka, že zásilka odeslaná s využitím provozovatele poštovních služeb došla třetí pracovní den po odeslání, pokud je místo doručení v ČR, nebo patnáctý pracovní den při odeslání na adresu v zahraničí.

Odchylná úprava promlčení. Nově bude možné dohodnout odchylnou promlčecí dobu od zákona, a to v minimálním rozsahu jeden rok a maximálním rozsahu patnáct let. Výjimkou jsou ujednání v neprospěch slabší strany a ujednání v oblasti práva na plnění z újmy na svobodě, životě nebo zdraví a práva na plnění z úmyslného porušení povinnosti.

Proces sjednávání smluv:

Vyloučení vzniku smlouvy bez ujednání o určité záležitosti. Pokud má některá strana zájem na uzavření smlouvy pouze za podmínky dohody na určité specifické záležitosti, doporučuje se pro vyloučení pochybností, aby již na počátku jednání o spolupráci či uzavření smlouvy bylo toto jasně deklarováno. V opačném případě NOZ za určitých podmínek připouští domněnku uzavření smlouvy v určité fázi jednání, kdy již částečně začala faktická spolupráce, i když k dohodě na veškerých otevřených otázkách ještě nedošlo.

Odpovědnost za neuzavření smlouvy. Ten, kdo jednání zahájí nebo v něm pokračuje, aniž by měl úmysl uzavřít smlouvu, může odpovídat za neuzavření smlouvy (např. nároky z náhrady škody). Také platí zákaz zatajit okolnosti ohledně možnosti a zájmu uzavřít platnou smlouvu, pokud jsou takové okolnosti straně známy nebo jí musí být známy. Pokud se jednání dostane do stadia, kdy je uzavření smlouvy vysoce pravděpodobné, odpovídá strana za škodu, pokud jednání ukončí bez uzavření smlouvy, aniž pro to má spravedlivý důvod (toto se týká situace, kdy na počátku obě strany měly úmysl smlouvu uzavřít a těsně před jejím uzavřením jedna strana bezdůvodně jednání ukončí).

Povinnost utajení důvěrných informací získaných při jednání o smlouvě. V opačném případě nastupuje povinnost k vydání obohacení, pokud k němu došlo zneužitím sdělených informací nebo jejich prozračením.

Akceptací nabídky smlouvy s odchylkou může být uzavřena smlouva ve znění odchylky (aneb mlčení může znamenat souhlas). Pokud akceptace nabídky obsahuje odchylku, která podstatně nemění podmínky nabídky, jde o platné přijetí a je uzavřena smlouva ve znění akceptace s odchylkou, pokud druhá strana bez zbytečného odkladu takové přijetí neodmítne nebo pokud přijetí s odchylkou nebylo vyloučeno již v rámci nabídky nebo jiným způsobem před akceptací nabídky. Za nepodstatnou odchylku lze považovat např. změnu způsobu dopravy bez dramatického navýšení nákladů, drobnou změnu splatnosti kupní ceny apod., někdy však může jít i o určitou změnu specifikace předmětu plnění. Vždy bude záležet na konkrétním případě.

Pozdní přijetí nabídky může znamenat uzavření smlouvy (aneb mlčení může znamenat souhlas podruhé). Jde jednak o případ, kdy se navrhovatel po pozdním doručení akceptace začne chovat ve shodě s nabídkou. Dále jde o případ, kdy z okolností doručení pozdní akceptace je zřejmé, že by došla včas, pokud by okolnosti její přepravy/doručení probíhaly standardně, a kdy strana bez odkladu nevyrozumí alespoň ústně odesílatele akceptace, že považuje nabídku za zaniklou.

Uzavření smlouvy faktickým plněním (aneb mlčení může znamenat souhlas potřetí). S přihlédnutím k obsahu nabídky nebo k praxi, kterou strany mezi sebou zavedly, nebo je-li to obvyklé, může osoba, které je nabídka určena, nabídku přijmout tak, že se podle ní zachová, zejména poskytne-li nebo přijme-li plnění. Přijetí nabídky je účinné v okamžiku, kdy k jednání došlo, došlo-li k němu včas.

Uzavření smlouvy jen v rozsahu části obchodních podmínek (aneb mlčení může znamenat souhlas počtvrté). Je-li odkázáno na obchodní podmínky jak v nabídce, tak v akceptaci, je uzavřena smlouva v tom rozsahu obou odkazovaných obchodních podmínek, ve kterém si tyto neodporují (nejde tedy pouze o průnik shodných ustanovení, ale obsahem smlouvy budou všechna ustanovení obchodních podmínek, která nejsou v rozporu s „konkurujícími“ obchodními podmínkami a naopak), ledaže některá strana bez zbytečného odkladu po doručení akceptace uzavření smlouvy vyloučí.

Rozumně neočekávatelná ustanovení v obchodních podmínkách jsou neúčinná. Ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně; k opačnému ujednání se nepřihlíží. Zda se jedná o takové ustanovení, se posoudí nejen vzhledem k jeho obsahu, ale i ke způsobu jeho vyjádření (např. velmi drobné písmo, nevhodné umístění apod.).

Změny, zajištění/utvrzení a zánik smluv:

Možnost postoupení souboru pohledávek (určených nikoliv jednotlivě). Výslovně se umožňuje postoupení souboru pohledávek (současných i budoucích) bez určení jednotlivých pohledávek podle právního důvodu a výše. Jde tedy o určení druhé/typové, např. veškeré pohledávky vzniklé z rámcové smlouvy č. 123 ze dne XY.

Možnost převzetí veškerého majetku určité osoby. Je možné se dohodnout na převzetí majetku, s čímž se pojí převzetí veškerých dluhů dané osoby. V takovém případě se přebírající osoba stává solidárním dlužníkem ve vztahu k dluhům, které s přebíraným majetkem souvisejí.

Postoupení smlouvy. Výslovně se zavádí možnost postoupení celé smlouvy (smluvního vztahu). Je také možné se dohodnout na převzetí majetku, s čímž se pojí převzetí veškerých dluhů dané osoby souvisejících s daným majetkem. V takovém případě se tedy přebírající osoba stává solidárním dlužníkem vedle původního dlužníka ve vztahu k dluhům, které s přebíraným majetkem souvisejí.

Započtení. Výslovně se upravuje, že k jednostrannému započtení proti splatné pohledávce protistrany postačí, že započítávající osoba je již oprávněna poskytnout své plnění, tj. její dluh je splnitelný, ale nemusí být ještě splatný. Vstřícnost v případě posunutí splatnosti pohledávky není překážkou případnému započtení již po uplynutí původního termínu splatnosti (v případě souhlasu s posunutím splatnosti tedy není možné požadovat samotné plnění, ale je možné provést započtení). Započtení je možné i v případě promlčené pohledávky, pokud pohledávky byly způsobilé pro započtení ještě před promlčením.

Potvrzení o splnění dluhu. Pokud věřitel vydá dlužníkovi potvrzení (kvitanci) o splnění dluhu, má to účinky splnění, i kdyby dlužník dluh před tím nesplnil.

Smluvní pokuta. Je možné poskytnout smluvní pokutu i v jiné formě, než peněžité, např. ve formě určitého množství suroviny, cenných papírů apod. Dále bude nově možné sjednat smluvní pokutu i jinak, než pouze písemně. Povinnost plnit smluvní pokutu nebude vázána na zaviněné porušení povinnosti, na kterou je smluvní pokuta vázána (dosud jen v obchodním zákoníku). Bude možné, aby dlužník žádal soud o snížení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty (dosud jen v obchodním zákoníku).

Promlčení. Nově se sjednocuje délka základní obecné promlčecí lhůty v celém civilním právu na tři roky od okamžiku, kdy právo mohlo být vykonáno.

Absolutní majetková práva:

Pojetí věcí v právním smyslu. Vždy je třeba vyřešit, co může být věcí v rámci určitého právního řádu, tedy co je věcí v prvním smyslu, neboť jedině věc může být předmětem vlastnictví a jiných práv. Věc v prvním smyslu je fiktivní (uměle vytvořený) pojem, který se může významně lišit od toho, co se jinak věcí v běžném životě chápe. Nově je v NOZ věc pojata velmi široce tak, že zahrnuje i nehmotné hodnoty jako jsou ovladatelné přírodní síly, ochranné známky, patenty apod. Věc bude definována tak, že je to vše, co je odlišné od osoby a co slouží potřebě lidí.

Mimořádné vydržení bez řádného titulu držby. Dosud platí, že právo k věci je možné vydržet, pokud držitel věci má důvod si myslet, že mu právo svědčí, a pokud uplyne stanovená doba, po kterou je držitel v dobré víře ohledně existence svého „domnělého“ práva. Nově se zavádí, že je možné vydržení i bez prokázání řádného důvodu držby, ovšem je nutná dvojnásobná vydržecí doba (u movitých věcí 6 let a u nemovitých 20 let). Mimořádné vydržení ovšem není možné v případě držitele s nepoctivým úmyslem (zloděj apod.).

Nabytí věci od nevlastníka. Rozšiřují se možnosti nabytí vlastnictví od nevlastníka tak, že nabytí je možné ve stanovených případech (v dražbě, od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku, za úplaty od osoby, které věc vlastník svěřil apod.).

Stavba součástí pozemku. Stavby budou zásadně součástí pozemku až na odůvodněné výjimky. Budou evidovány v katastrální mapě, ale nebudou uvedeny jako samostatná položka na výpisu z katastru nemovitostí. Budou pouze zmíněny v rámci způsobu užívání pozemku.

Zavedení práva stavby. To souvisí s tím, že stavby nebudou samostatné předměty, ale budou součástí pozemku. Ať už bude stavět stavbu kdokoliv, tak se vždy stane součástí pozemku a tím také automaticky vlastnictvím vlastníka pozemku. Právo stavby bude potom upravovat vztahy mezi vlastníkem pozemku a jinou osobou, které bude svědčit právo stavby (právo stavbu zřídit, užívat atd.). Právo stavby bude fikcí prohlášeno za nemovitou věc a stavba mu vyhovující bude součástí tohoto práva. Tato právní konstrukce bude v podstatě prolamovat nově zaváděnou faktickou jednotu vlastnictví pozemku a stavby na něm a umožní právně uchopit stavbu a nakládat s ní samostatně.

Bytové spoluvlastnictví. Je zahrnuto do NOZ (ruší se samostatný zákon č. 72/1994 Sb.) jako jedna z forem spoluvlastnictví nemovitosti. Vlastnictví jednotky nově zahrnuje i vlastnictví společných částí budovy. Stavba již nebude samostatným předmětem právních vztahů, ale součástí pozemku. V případě, kdy budou vymezeny jednotky, tak bude určitá osoba vlastníkem jednotky zahrnující i podíl na společných částech budovy a dále případně vlastníkem podílu na pozemku.

Podrobnější úprava faktické držby. Nový občanský zákoník se vrací k pojetí tří figur držby (řádné, poctivé a pravé). Zároveň stanoví vyvratitelnou právní domněnku, že držba je řádná, poctivá a pravá.

Podrobnější úprava sousedských práv. Ustanovení jsou použitelná nejen na vztah přímých sousedů, ale obecně na případy, kdy vlastník jednoho pozemku ruší tzv. imisemi vlastníka druhého pozemku. NOZ rozlišuje mezi imisemi přímými (např. svádění vody na cizí pozemek, pronikání zvířat na cizí pozemek), které jsou zakázány vždy, a imisemi nepřímými (imise kouře nebo zápachu), které jsou zakázány jen tehdy, pokud přesahují míru přiměřenou místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku. Jedním z přínosů NOZ v oblasti sousedských vztahů je mnohem podrobnější úprava nezbytné cesty. Vlastník nemovité věci, na níž nelze řádně hospodařit či ji jinak řádně užívat proto, že není spojena s veřejnou cestou, může žádat, aby mu soused povolil nezbytnou cestu přes svůj pozemek. Nezbytnou cestu zřizuje za úplaty soud, který také vymeze její rozsah.

Podrobnější úprava zástavního práva. Největší novinkou je možnost ujednání, dle něhož si věřitel může zástavu ponechat, a to buď za libovolnou, či určenou cenu. Další velkou novinkou je zavedení uvolněné zástavy, což znamená, že pokud se zástava uvolní tím, že zanikne zajištěný dluh např. splněním, tak je možné využít uvolněnou zástavu pro zajištění jiného dluhu, aniž by bylo nutné starou zástavu vymazávat a zapisovat novou, přičemž stará zástava je takto využita bez ztráty pořadí (priority) – dojde pouze ke změně zápisu zajištěného dluhu. Rovněž je možné využít zástavu pro jiného věřitele s jiným dluhem při zachování pořadí, což usnadní např. „přeúvěrování“ u hypotéčních úvěrů.

Správa cizího majetku (svěrenecký fond/trust): NOZ podrobně upravuje pravidla správy, zejména potom povinnosti správce vůči beneficiantovi a povinnosti správce a beneficianta vůči třetím osobám. Zvláštní kapitolou jsou svěrenecké fondy, což je část majetku určená původním vlastníkem jako samostatný fond, který spravuje určený správce. Takový fond není ve vlastnictví ani původního vlastníka ani správce (nemůže být využit na úhradu dluhů ani jednoho z nich). Jde tedy o zcela oddělenou majetkovou podstatu, která žije vlastním životem a podléhá pouze zhodnocení či znehodnocení v rámci správy.

Přechodná ustanovení, aneb pravidla pro střet starého a nového práva

NOZ a ZOK znamená nevídaný rozsah změn v civilním právu (značnou diskontinuitu oproti stávajícím právním předpisům), proto je nezbytné řešit střet „starého“ a „nového“ práva. NOZ upravuje nejprve obecné pravidlo pro vztahy a práva vymezená typově/druhově, následně potom řeší zvláštnosti v rámci jednotlivých oblastí.

Obecné pravidlo říká, že:

- **Právní poměry vzniklé po nabytí účinnosti NOZ.** Zásadně platí, že práva a povinnosti vzniklé od 1. 1. 2014 se budou řídit novou právní úpravou (obecně řečeno vše co nastane nově od účinnosti NOZ se bude logicky řídit novým právem). Pokud tedy uzavřete v roce 2014 např. kupní smlouvu, bude se již plně řídit novým občanským zákoníkem. Je třeba mít na paměti, že smlouvy se uzavírají i jinak než písemně, tedy na první pohled nemusí být laikovi zřejmé, že uzavírá novou smlouvu. Pokud např. je uzavřená rámcová kupní smlouva v roce 2012 a na základě ní se dodává zboží dle požadavků zasílaných emailem, tak potom platí, že na základě samotné rámcové smlouvy žádná kupní smlouva nevzniká, neboť jednotlivé smlouvy vznikají až v rámci procesu dohadování jednotlivých dodávek. Tedy v daném případě platí, že dodávky dohodnuté emailem do 31.12.2013 se budou řídit stávající právní úpravou a jednotlivé dodávky dohodnuté od 1.1.2014 se budou již řídit primárně NOZ, přestože budou stále uzavírány na základě rámcové smlouvy z roku 2012. Určitá část obsahu sjednaných obchodů potom bude dána ustanoveními rámcové smlouvy, která se bude řídit dosavadní úpravou, tedy dojde ke střetu starého a nového práva.
- **Právní poměry osobní, rodinné a věcné.** Právní poměry týkající se práv osobních (právo na čest, soukromí atd.), rodinných (právo na výživné, vztahy mezi manžely a rodiči a dětmi atd.) a věcných (vlastnické právo apod.) se budou řídit NOZ bez ohledu na okamžik vzniku. Zde platí, že přestože se např. člověk narodil před 1.1.2014 a již od narození má právo na soukromí, ochranu osobnosti apod., tak ale tyto jeho osobní poměry se budou řídit NOZ od nabytí jeho účinnosti. Analogicky také pokud vzniklo manželství před 1.1.2014, tak poměry manželů se budou řídit NOZ od nabytí jeho účinnosti. U práv věcných je to obdobné. Výjimkou je řešení otázek týkajících vzniku daných právních poměrů a konkrétních práv z nich vyplývajících, pokud vznikly před účinností NOZ; v takovém případě se postupuje podle právních předpisů platných v době, kdy vznikly (např. otázka platnosti manželství uzavřeného v roce 2011 se bude posuzovat podle právních předpisů platných v době uzavření manželství, ovšem poměry manželů aktuálně řešené po nabytí účinnosti NOZ se budou řídit novým právem).
- **Jiné právní poměry.** Jiné právní poměry než osobní, rodinné a věcné (např. smluvní závazky nebo závazky z deliktu/porušení povinnosti) vzniklé před účinností NOZ, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností z porušení smluv uzavřených před účinností NOZ, se budou řídit dosavadními právními předpisy i po nabytí účinnosti NOZ, pokud si strany nedohodnou aplikaci NOZ (možnost smluvní opce nového práva).

Zvláštní úpravu má nájem nemovitých věcí, který se bez ohledu na okamžik vzniku nájemní smlouvy bude řídit NOZ. Výjimkou je řešení otázek vzniku těchto nájemních poměrů a otázek vzniku práv a povinností z těchto poměrů před účinností NOZ, které se budou řídit dosavadními předpisy, obdobně jako viz výše poměry osobní, rodinné a věcné (tedy např. otázka platnosti nájemní smlouvy uzavřené v roce 2013 se bude řídit předpisy platnými v době uzavření smlouvy, kdežto možnost výpovědi nájmu zvažovaná po nabytí účinnosti NOZ se bude řídit ustanoveními NOZ o nájemní smlouvě).

Dále potom ovšem platí, že jakákoliv práva a povinnosti (bez ohledu na to, zda se řídí NOZ nebo dosavadními právními předpisy) **musí být posouzeny v souladu s ustanovením hlavy I. NOZ**, která upravují základní zásady a principy nové právní úpravy (např. zásady soukromého práva, výklad ustanovení zákona, stanovení standardu rozumové vybavenosti svéprávné osoby, povinnost jednat poctivě, ochrana soukromého práva apod.). Vzhledem k tomu, že součástí hlavy I. NOZ je i princip široké možnosti odchýlit se od zákonných ustanovení a princip výkladu právních předpisů v souladu s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem, je možné, že díky tomu i výklad dosavadních právních předpisů dozná určité změny, jinak řečeno že pokud budou dosavadní právní předpisy nahlíženy skrze ustanovení hlavy I. NOZ, tak dojde k výkladu dosavadních předpisů, který se bude více přibližovat NOZ, tedy výklad starého práva může být do značné míry jiný, než dosud.

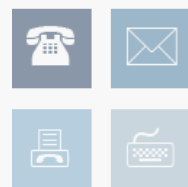
Další výjimkou je, že dovolávají-li se právní předpisy ustanovení dosavadních předpisů, která NOZ zrušuje, vstupují na jejich místo jim odpovídající ustanovení NOZ.

Dále platí, že lhůty a doby, které začaly běžet přede dnem nabytí účinnosti NOZ, se budou i nadále posuzovat podle dosavadních právních předpisů. Totéž platí i pro lhůty a doby pro uplatnění práv, která se řídí dosavadními právními předpisy, i když začnou běžet až po dni nabytí účinnosti tohoto zákona (např. kupní smlouva uzavřená v roce 2013 s termínem dodání po nabytí účinnosti NOZ se bude řídit dosavadními předpisy, přičemž při dodání dle smlouvy začne běžet lhůta pro případné uplatnění nároků z vad koupené věci již za účinnosti NOZ, přičemž tato lhůta se bude přesto řídit dosavadními předpisy).

Problematika přechodných ustanovení je daleko složitější, když celkem je střetu starého a nového práva věnováno přibližně 50 košatých paragrafů NOZ. Veškeré případy, kdy existuje potenciální střet staré a nové právní úpravy, bude nutné posoudit individuálně.

(článek je dostupný rovněž na www.vozab.com/publications)

**Odborné věci
je třeba svěřit těm,
kteří jim skutečně rozumí**

Vozáb & Co. Law Offices s.r.o. advokátní kancelář

Pod vilami 747/10, 140 00 Praha 4, Česká republika/Czech Republic | IČO/ID No.: 01921789 | DIČ/VAT No.: CZ01921789

T: (00420) 241 416 220 | F: (00420) 241 405 321 | E: office@vozab.com | W: www.vozab.com

Zápis v OR u Městského soudu v Praze, C 213114 / Recorded in the Commercial Registry at the Municipal Court in Prague, C 213114